

**J. Lipińska, I. Pomorska, H.
Górski, D. Michle, J. Aksamit, M.
Dolińska, J. Wiercińska, L.
Bartnik, E. Tarkowski**

Deir El-Bahari III. Świątynia Totmesa

Informator Archeologiczny : badania 18, 197-198

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wczesny Uruk, narzędzia obsydianowe i krzemienne, przędlik oraz liczne kości zwierząt. Nie stwierdzono żadnych pozostałości konstrukcji, jedynie w jednym z wykopów odkryto ślady ogniska.

2. Tell Rijim

Otworzono dwa wykopy o wymiarach 10 x 5 (wykop "A" we wschodniej części tellu, wykop "B" w części zachodniej). W wykopie "A" stwierdzono obecność czterech warstw stratygraficznych.

Warstwa I, do której należą dwa mury grubości 60 cm i 1 m, tworzące prawdopodobnie narożnik być może datowana na okres neosyryjski. W warstwie II odkryto ruiny domu z kamiennym żółtym drzwiami zachowanym in situ, kamienną posadzką i "tannur" na zewnątrz. Z warstwy tej pochodzi terakotowa głowa znaleziona na posadzce. Warstwa II ze względu na występującą w niej ceramikę datowana jest na okres środkowoasyryjski - początek neosyryjskiego.

W warstwie III stwierdzono obecność muru kamiennego wraz z fragmentem posadzki glinianej. Większość znalezionej tutaj ceramiki reprezentuje typ Chabur. Warstwa IV charakteryzuje się występowaniem murów z cegły mułowej oraz ceramiki Niniwa V. W wykopie "B" stwierdzono występowanie dwóch warstw. W górnej warstwie wystąpiły ślady konstrukcji kamiennych (ich plan trudno na razie ustalić) oraz silnie przemieszana ceramika, w warstwie dolnej pozostałości architektury kamienną towarzyszyła ceramika Chabur.

Na powierzchni tellu znaleziono neosyryjski cylinder z przedstawieniem klęczącego łuczniaka oraz łuczniaka jadącego na koniu, datowany na X-IX w. p.n.e.

3. Badania geomorfologiczne i powierzchniowa.

Prowadzone były przez prof. W. Chmielewskiego i dr. R.F. Mazurowskiego. Na obszarze 12 km² stwierdzono obecność 25 stanowisk, z których zebrano łącznie 359 obiektów kamiennych.

E G I P T

ALEKSANDRIA
Kow el-Dikka

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej U.W. oraz Egipska Organizacja Starożytności w Kairze

Badania prowadzili: doc. dr hab. Mieczysław Rodziewicz - (kierownik misji); dr Elżbieta Rodziewicz, mgr Grzegorz Majcherek; doc. dr hab. Zsolt Kiss, dr Barbara Lichočka - archeologowie; mgr inż. arch. Wojciech Wołataj, dr inż. arch. Jan Borkowski - architekci.
Drugą sezon badań wspólnej misji polsko-egipskiej. Łącznie późnorzymskie.

Prace wykopaliskowe skupiały się w części zachodniej południowego portyku wielkich łaźni późnorzymskich oraz na terenie latryny łaźni, w części zachodniej domu. W tej części odsłonięto na całej powierzchni wielką latrynę z perystylem, obszującą łaźnię publiczną. Przebądano poziom użytkowania z VI-go w. n.e. W części zachodniej południowego portyku łaźni eksplorowano poziom tzw. "górną" nekropoli arabskiej z XII-XIII w. i odsłonięto poziom wcześniejszej nekropoli arabskiej z X w.

Prace rekonstrukcyjne zostały wykonane na terenie budowli teatralnej. Wzmocniono i uzupełniono mur zachodni ograniczający kompleks tej budowli oraz mur południowy przedsiönku "teatru". Jednocześnie wykonano zespół basenów zbierających wodę deszczową, dla ochrony budowli teatralnej, na zachód oraz na północ w/w budowli.

DEIR EL-BAHARI III
Świątynia Totmessa

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej w Kairze

Prace prowadzone były pod kierunkiem doc. dr hab. Jadwigi Lipińskiej (Muzeum Narodowe w Warszawie). Udział wzięli: dr Irena Pomorska - egiptolog (Instytut Orientalistyczny UW), mgr mgr Hubert Górski, Danuta Michle, Joanna Akasmit, Monika Dolinska, Joanna Wiercińska (egiptolog), Leonard Bartnik (konserwator), Edward Tarkowski (restaurator). Świątynia z XV w p.n.e.

Prace skoncentrowały się w dwóch kierunkach: 1. Studia archeologiczne nad reliefami pochodzącymi ze świątyni Totmessa III. 2. Techniczne prace przygotowawcze do rekonstrukcji zachowanych reliefów.

Wyniki ostatniego sezonu prac pozwalają stwierdzić, iż studia wkraczą w nowy etap, w którym wcześniej zeistawiona korekacja bloków łączy się ze sobą pozwalając odtworzyć układ dekoracji na wielu częściach ścian. W wielu wypadkach można też lokalizować poszczególne sceny na konkretnych miejscach zniszczonej świątyni.

Dokonano teoretycznej rekonstrukcji północnej ściany sali hypostylowej długości 26,4 m, z trzema wejściami. Odtworzono układ scen w dolnym pasie dekoracji, którą tworzyła seria scen

ofiarnych przedstawiających króla przed Anken-Pa. Górny rejestr dekoracji wypełniały sceny procejsji. Piękne święto Doliny z przedstawieniem świętej barki Amona. Odtworzono dekorację zachodniej części ściany z przedstawieniem symbolicznej koronacji króla przez Atuna.

Dekorację wschodniej ściany głównego sanktuarium (10 m długości) tworzyły sceny codziennego rytuału wykonywanego przez króla. Ustalono, iż w ścianie tej znajdowała się nisza otwierająca się na pomieszczenie "D". Studia egiptologiczne wykazały, że większość scen przedstawionych w dużej skali, a więc zajmujących na ścianie całą wysokość dekoracji pochodzi z zachodniej ściany sali hypostylowej. Należą do nich przedstawienia króla prowadzonego przez Atuna, Amona bądź przez Montu.

Dla prac konserwatorskich przygotowano pracownię dobudowaną do istniejącego budynku magazynu. Sporządzono specjalne stoły i ławy oraz pojemniki służące do odsalania bloków.

DEIF EL-BAHABI
Świątynia Królowej Hatszepsut

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze
PP Pracownia Konserwacji Zabytków

Prace dokumentacyjne i konserwatorskie (rekonstrukcyjne) prowadzone były z ramienia Polskiej Stacji Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze przez ekipę PP PKZ pod kierunkiem mgr. inż. arch. Zygmunta Wysockiego. W pracach udział wzięli: inż. inż. Waldemar Połoczanin, Piotr Dąbrowski, Adam Stefanowicz (architekci PP PKZ), Wincenty Surzyn (technik kamieniarz), Tadeusz Kuligowski (technik hydraulik), Kazimierz Sielonia (elektryk, wszyscy PKZ). Nadzór merytoryczny zapewniony był przez zespół egiptologów w składzie: dr Janusz Karkowski (Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN), dr Maciej Witkowski (Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN), mgr Zbigniew Szafranski (Instytut Archeologii UW), mgr Krystyna Polaczek (Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze).
Sezon listopad 1983 - marzec 1984. Świątynia z XV w p.n.e.

Prace rekonstrukcyjne koncentrowały się na Górnym Portyku. Wykonano i posadowiono cztery architrawy, siedemnaście płyt stropowych oraz płyty przykrywające niedekorowane partie ścian. Ustawiono dwie protodoryckie kolumny z wmontowanymi w nie oryginalnymi elementami. Jednocześnie wmontowano w północne skrzydło zachodniej ściany Górnego Portyku wszystkie odnalezione i zlokalizowane dekorowane bloki. Pozostałe niedekorowane części ściany przykryte zostały płytami wykonanymi ze sztucznego kamienia. Południowe skrzydło ściany zachodniej Górnego Portyku zostało pokryte płytami w 30 %. W skrzydło ściany wmontowano 18 bloków z dekoracją.

Jednocześnie prowadzono prace rekonstrukcyjne na Górnym Dziedzińcu świątyni. Do ściany północnej wmontowano wszystkie oryginalne bloki, które odnaleziono wcześniej w lapidariach. Do północnego skrzydła ściany wschodniej Górnego Dziedzińca wmontowano 18 dekorowanych bloków. Jednocześnie prowadzono sondażowe prace wykopaliskowe na terenie świątyni. Prace te pozwoliły określić fazy budowy i rozbudowy zespołu świątynnego.

Studia egiptologiczne, poza możliwością przydzielenia i wmontowania do ścian wspomnianych koneksji, umożliwiły wyselekcjonowanie 11 bloków pochodzących ze sceny "chrztu faraona" ze ściany południowej Górnego Dziedzińca. Stwierdzono, iż jedynie dwa architrawy z zachodniej kolumnady dziedzińca spoczywały na ścianie południowej. Fakt ten stawia pod znakiem zapytania hipotezę o istnieniu trzech rzędów kolumn po zachodniej stronie Górnego Dziedzińca. Zarazem kontynuowano prace nad klasyfikacją materiału pozostającego w lapidariach świątynnych, a także studia nad dekoracją "Portyku Narodzin" i "Portyku Obelisków".

KAIR
Zespół grobowy emira Qurqumasa

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

Misja w składzie: mgr inż. arch. Jerzy Kania - kierownik misji; mgr inż. arch. Marek Krawczyk - architekt; Jerzy Żelewski - technik; inż. Leszek Słoński - konstruktor; inż. Zygmunt Bator - elektryk; prof. dr Tadeusz Dzierżykray-Rogański - antropolog.

W minionym sezonie dokonano pomiarów inwentaryzacyjnych oraz niwelację korony murów masurasy, mauzoleum, detali krat okiennych, pozostałości oryginalnych stropów w pomieszczeniu obok kuttabu i nad madrasa. Wykonano także inwentaryzację architektoniczną oryginalnie zachowanego stropu nad korytarzem z westybulu do saunu w madrasie Qurqumasa. Jednocześnie wykonano skróconą inwentaryzację istniejących planów meczetu Sitt Hadaq (Miska) w dzielnicy Saïda Zeinab w ramach kompleksowego programu badań architektury islamu w Kairze.

Zarazem prowadzono badania architektoniczne relikwiotów odkrytych kanałów sanitarnych na południowo-wschodnim przedpolu zespołów Qurqumasa i Inala. Przeprowadzono badania otworów okiennych w górnych partiach madrasy, a także otworów sabiłu w madrasach Qait Beya i Qurqumasa.

W trakcie badań stropu nad korytarzem z westybulu do saunu odkryto dwa polichromowane mamelekkie herby emira, a podczas prac nad stropem nad kuttabem odnotowano kolejny herb Qurqumasa.